

Cīņa pret klimata pārmaiņām - kūdras purvu atjaunošana Latvijā

Avots: www.interregeurope.eu

Kūdrāji, kas ietver purvus un niedrājus, ir reti sastopamas un unikālas mitras ekosistēmas, kas uzkrāj lielus oglekļa daudzumus kūdras (daļēji sadalījušos augu materiāla) veidā. Tie aizņem tikai līdz 4 % no planētas virsmas, taču ir īpaši svarīgi oglekļa piesaistīšanai un satur līdz pat trešdaļu no pasaules augsnes oglekļa.

Tas ir divreiz vairāk nekā oglekļa daudzums, kas uzkrāts meža ekosistēmās. Purvi sniedz virkni papildu ieguvumu un ekosistēmu pakalpojumu. Tie pilda būtisku lomu ūdens apritē, uzkrājot un filtrējot ūdeni, palēninot maksimālo plūsmu un mazinot plūdu ietekmi. Tie ir arī svarīgi bioloģiskajai daudzveidībai un ir dzīvotne daudzām augu un dzīvnieku sugām.

Kūdrāji atrodami gandrīz visās ES dalībvalstīs, vislielākā koncentrācija ir Ziemeļrietumu, Ziemeļvalstu un Austrumeiropas valstīs. Vairāk nekā 50 % no šiem kūdrājiem ir degradēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un kūdras ieguves dēļ. Šī degradācija rada virkni ekoloģisku problēmu, tostarp

- bioloģiskās daudzveidības zudumu
- augsnes nosēšanos
- palielinātu kūdras ugunsgrēku risku
- sāls iekļūšanu piekrastes zonās
- lielāku katastrofu, piemēram, plūdu, iespējamību.

Turklāt kūdrāju degradācija izraisa milzīgu oglekļa emisiju atmosfērā, kas ievērojami veicina klimata pārmaiņas.

Jāuzsver, ka Eiropas Savienība ir otrais lielākais siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju avots no nosusinātiem kūdrājiem, kas rada 230 Mt CO₂ ekvivalentu gadā jeb 15 % no kopējām kūdrāju emisijām pasaulē.

Kūdrāju atjaunošana Latvijā

Tāpēc kūdrāju atjaunošana ir ļoti svarīga. Saskaņā ar Latvijas Universitātes vecāko pētnieci un Interreg Europe RIWET projekta partneri Ingu Retiķi, tas atspoguļots ES Dabas atjaunošanas regulā, kuras mērķis ir atjaunot ūdens bilanci 15 % kūdras purvu platību. “Ņemot vērā to nozīmi, kūdras purvu atjaunošana ir svarīga, lai sasniegtu vairākus ES mērķus, tostarp klimata neitralitāti un bioloģiskās daudzveidības mērķus, kā arī Ūdens pamatdirektīvas mērķus,” norāda I.Retīķe.

Turklāt atjaunotās teritorijas darbojas kā ūdens buferi, sniedzot papildu ieguvumus kā aizsardzība pret plūdiem un sausumu. “Aplēses liecina, ka purvu atjaunošanas ieguvumi ir daudz lielāki nekā izmaksas, kas aprēķinātas apmēram No 146 līdz 3140 eiro par hektāru gadā, pateicoties oglekļa piesaistīšanai un ekosistēmu pakalpojumiem”, skaidro projekta partnere I.Retīķe.

Saskaņā ar Ingas Retiķes teikto, degradētu kūdras purvu atjaunošanai ir divi galvenie komponenti: “Dabisko apstākļu atjaunošana, stādot vietējās augu sugas un likvidējot drenāžu.” Aizsprostojot drenāžas, kas iepriekš tika izbūvētas, lai novadītu ūdeni no kūdras purva, gruntsūdens līmenis var atkal paaugstināties. Tāpat ir svarīgi atjaunot dabisko ūdens plūsmu kūdras purva ekosistēmā.

Latvijā kūdrāji aizņem aptuveni 12 % zemes. Kūdra ir viens no galvenajiem dabas resursiem valstī, no kuriem 39 500 hektāri ir degradēti un jāatjauno. Lai apmierinātu pieprasījumu pēc substrātiem, 4 % Latvijas kūdrāju tiek izmantoti kūdras ieguvei.

“Pastāv liels interešu konflikts, jo kūdras ieguve nodrošina daudz darba vietu, bet vienlaikus ir tiešā pretrunā ar dažiem valsts un ES dabas atjaunošanas un klimata mērķiem,” – norāda pētniece Inga Retīķe

Tāpēc Latvijas pieeja ir kūdras purvu atjaunošana un paludikultūru veicināšana. Tas būs pasākumu kopums, kas ne tikai netraucēs atjaunošanas centienus, bet arī sniegs ekonomiskus ieguvumus, tostarp vietējai sabiedrībai.

Latvijas pētniecības iestādes un NVO ir sadarbojušās, lai kopīgi izstrādātu un pārbaudītu vispiemērotākās paludikultūras prakses degradētiem kūdras purviem. Papildus sfagnu sūnu audzēšanai un

kūdras purvu biotopu atjaunošanai, lai veicinātu bioloģisko daudzveidību un atbalstītu vietējās sugas, atjaunotās mitrās teritorijas var izmantot ogu audzēšanai (piemēram, dzērvenes, brūklenes un mellenes), bišu ganībām un ārstniecības augu audzēšanai (piemēram, purva āboliņš, kalmārs, baltegle, pļavas smaržīga). Vēl viena iespēja ir integrēt mitrāju lauksaimniecību ar saules enerģijas ražošanu.

Kūdrāji pārsvarā pieder valstij, bet bieži tiek iznomāti privātām struktūrām. Agrāk tie bija arī ārvalstu uzņēmumi, kas vienkārši “izraka zemi un aizbrauca.”

“Problēma ir tāda, ka ārvalstu uzņēmumi ir izmantojuši zemi, iznesot no valsts visus ekonomiskos labumus, un tagad pašvaldības ir atstātas ar degradētu zemi un uzņēmušās atbildību par purvu atjaunošanu un atkārtotu mitrināšanu, taču pašvaldībām nav pieejami valsts līdzekļi”, tā Inga Retiķe skaidro sarežģīto situāciju Latvijā. Tagad ir pieņemts valsts regulējums, saskaņā ar kuru zemes lietotājiem ir pienākums atjaunot zemi, bet procesa kontrole joprojām ir uzlabojama.

Veicot atjaunošanu, trūka zināšanu, pieredzes un apmaiņas starp ieinteresētajām personām, kā arī uzticības, kas radās pēc pirmajiem neveiksmīgajiem atjaunošanas eksperimentiem. “Mēs sākām ieinteresētās personas vest mācību vizītēs uz ārzemēm, kur tās var redzēt, ka metode darbojas, un to dara jau gadiem,” stāsta pētniece I.Retiķe.

Kūdrāju aizsardzība un atjaunošana ir ļoti svarīga. ES reģioniem būtu jānostiprina noteikumi, lai novērstu vai apturētu kaitīgas darbības, piemēram, kūdrāju meliorāciju lauksaimniecības un mežsaimniecības vajadzībām, un kūdrāju zaudēšanu citiem mērķiem (piemēram, minerālvielu, naftas un kūdras ieguvei). Tie var uzsākt vidēja termiņa plānus, lai pakāpeniski pārtrauktu kaitīgās darbības, kas jau notiek, un noteikt licences, kas paredz ilgtspējīgākas prakses un kūdras purvu atjaunošanas pienākumus pārejas periodā. Ir svarīgi nodrošināt, ka uzņēmumiem, kas izmanto kūdras purvus, ir īpašs budžets atjaunošanai, kad ieguve ir pabeigta.

Latvijas piemērs liecina, ka ir iespējama kūdras purvu ilgtspējīga apsaimniekošana, kurā atjaunošana tiek apvienota ar ekonomiskajiem ieguvumiem.

*** Inga Retiķe** - Latvijas Universitātes, Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes pētniece un Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra hidroģeoloģijas eksperte/projektu vadītāja un vides zinātņu maģistre. I.Retiķe ir ģeogrāfijas doktorante. Ilgstoši pēta Latvijas pazemes ūdeņu resursu kvalitāti un pārstāv Latvijas intereses Eiropas Savienības pazemes ūdeņu darba grupā. Vada vairākus nacionāla un starptautiska līmeņa sadarbības un pētniecības projektus, kas pēta pazemes ūdeņu ietekmi uz saistītajām ekosistēmām, jūras ūdeņu intrūzijas procesus un lauksaimniecības radīto slodžu (nitrātu) apriti gruntsūdeņos.